

статистичних методик вивчення прояву гендерного фактора у мові та мовленні.

Список використаних джерел:

1. Вахрамеева А.С. Гендерно-ориентированные высказывания в современном английском языке (на материале женской прозы) : дис. канд. фил. наук. СПб. : СПГУ, 2009. 191 с.
2. Земская Е.А., Китайгородская М.В., Розанова Н.Н. Особенности мужской и женской речи. *Русский язык в его функционировании*. М., 2010. С. 10–56.
3. Петрова Е.С. В обличе женщины: «Гендерный сдвиг» в художественной литературе. *Женщины и наука – история и современность* / Гл. ред. А. Г. Забродский. СПб., 2007. С. 320–325.
4. Ягубова М.А. Оценка в разговорной речи мужчин и женщин. *Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты*. Волгоград – Саратов : Перемена, 1998. С. 43–54.

Івасюта М.І.

*кандидат філологічних наук, асистент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

СИМВОЛИ-НАЗВИ ЯВИЩ ПРИРОДИ У ТВОРАХ ПИСЬМЕННИКІВ БУКОВИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Вироблений упродовж століть символічний код української мови репрезентований у вербальних символах, сприйняття і тлумачення яких можливе з урахуванням контексту національної культури. Без теорії символів, як стверджують укладачі «Енциклопедичного словника символів культури України», наші уявлення про національно-культурний компонент кожної мови були б неповними і недосконалими [2, с. 14]. У смисловому полі української символіки перебувають різні шари лексики, зокрема «своєсвідомими ретрансляторами» [2, с. 12] архетипних образів, історично значущих

смислів, культурної самоідентифікації є символи-назви явищ природи.

Споконвіків наші предки глибоко вірили у силу природи, приписували надлюдські властивості природним явищам, обожнювали їх. «Явища природи здавна викликали прагнення, з одного боку, пояснити їх походження, з іншого – з'ясувати їх місце в світотворенні», – зазначає В. Кононенко і продовжує: «У народному уявленні природні явища стали носіями різноманітних внутрішніх потрясінь, глибоких почуттів, викликаних силами, що не залежать від людини» [5, с. 102]. Запровадження християнства не змогло знищити обожнювання явищ природи, бо провідною силою, як і в християнстві, залишалась віра у вищі сили, про що пише С. Килимник у праці «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні»: «Коли глибоко проаналізувати нашу стародавню культуру, наші вірування і віру, то ми прийдемо до переконання, що нашу стародавню віру не можна вважати за поганську, то була віра в сили природи, у вищі творчі сили неба» [4, с. 8].

Одночасно із творенням в уяві первісних людей образу світового дерева виникла розгалужена система протиставлень, серед яких передусім протиставлялися пори року. Спостерігаючи за явищами природи, людина переносила їх вияви на своє життя, співвідносячи його чи то з весною, чи літом, чи осінню, чи зимою. Пори року нерідко символізуються в художніх творах, виступаючи при цьому яскравими засобами творення образів-персонажів.

Весна – «пора року між зимою і літом, яка характеризується подовженням дня, потеплінням, появою перелітних птахів, розквітом рослин і т.ін.» [7, Т. 1, с. 341]. Слово *весна* має такі компоненти символічного значення, як «радість», «добрі сподівання», «кохання», «молодість» [3, с. 80]: *Але в Степана минула вже погідна, блискуча веснонька, не всміхається до нього золоте сонечко, здоров'я стерялось таки міцно* (С. Яричевський) [10, Т. II, с. 158]. Від часів уявлень про світове дерево як модель всесвіту весні протиставляється **зима** – «найхолодніша пора року між осінню і весною» [7, Т. 3, с. 566]. Взимку завмирають сонце і природа, «засинає» все живе, і таку властивість переносять на внутрішній стан людини, тому слово *зима* має символічне значення «байдужість»: *Весна не минає, а предці*

зима / Для руського серця... (Ю. Федькович) [9, Т. I, с. 133]; *Любові цвіт давно зів'яв – / Він вічно не цвіте; / Зима в грудях, там вже давно / Сніжницею мете* (С. Воробкевич) [1, с. 71]. Природні «атрибути» зими (як-от *лід*) у поезії письменників Буковини кінця XIX – початку XX ст. характеризують байдужість народу до своєї долі, його скореність і покірність: *Хіба почувеш пісню тут чудову, / Де в людським серці намерзає лід* (Ю. Федькович) [9, Т. I, с. 427]. Окрім того, слово *лід* – «замерзла вода, вода, що перейшла в твердий кристалічний стан» [7, Т. 4, с. 508] – символізує «холод» як душевний стан людини: *Іван був і досі неввічливий, а тепер ще гірший став, мов крига леду студеного; ні доброго слова з його не почути, ні ради, ні поради* (Ю. Федькович) [9, Т. II, с. 36].

Із найдавніших часів людина одухотворювала природні стихії, які не залежали від її волі, тому їх боялися, до них зверталися по допомогу. Однією з найповажаніших стихій був *вітер*. За стародавніми уявленнями, *вітер* – божество, що відділило небо від землі і тримає його на собі, не даючи небу розчавити створений світ [8, с. 65]. *Вітер* – «більший або менший рух потоку повітря в горизонтальному напрямі» [7, Т. 1, с. 687]. Цю стихію часто ототожнювали з різними демонічними образами, мерцями; у Карпатах, зокрема, сильний вітер називають «танцем відьом» або «чортовим весіллям» [8, с. 68]. Здавна народ вбачав у цьому природному явищі демонічну ворожу силу, яка приносила біду, а часом і знаменувала появу нечистої сили; через такі уявлення слово *вітер* часто ставало компонентом проклять: *Бодай тебе вітром занесло! З тобою непорадна година!* (С. Воробкевич) [1, с. 257]. Пізніше вітер втрачає свою «демонічну» силу, проте залишається віра у нього як живу істоту (імовірно, відгомін віри у язичницького бога Стрибога), яка може допомогти; вітер – посланець, його посиляють з вітанням, побажанням, звісткою [3, с. 100]: *Повій мені з Буковини, / Черногірський вітре, / Та привій ми від братчика, / Щирюю пораду: / Де я, бідний, пригорнуся, / Голову покладу?* (Ю. Федькович) [9, Т. I, с. 124]; *Відай, тебе вже, рідний краю, не побачу, відай, прийдеться мені далеко на чужині погібати; не занесе і буйний вітер вісточки об мені до тебе, моя рідна Україно!..* (С. Воробкевич) [1, с. 176].

У народному уявленні поважаною була і **буря** – «навальний вітер з дощем, грозою, а взимку – з снігом» [7, Т. 1, с. 262]; адже здавна ця природна стихія вселяла страх, бо, як вірили, була породжена нечистою силою. Найчастіше слово **буря** – символ зла, труднощів: *За шуміла грізна буря, / дуби похилила – / в руськім борі найстаршого / до землі звалила* (Г. Воробкевич) [6, с. 54] – поет називає бурею агресивні дії поневолювачів українців, внаслідок яких не можуть встояти найсильніші сини України; *То не туча, то не буря по Чорногорі лютує, то рідні сини шлють смерть і погибель на вражого турка* (С. Воробкевич) [1, с. 211].

Із зародженням життя і створенням світу в народних уявленнях нерозривно пов'язаний образ води, адже ця живлюща волога існувала й тоді, коли не було ні неба, ні землі. Серед слів на позначення природних явищ зазнають символізації і ті, що пов'язані з водою, породжені нею.

Туман – «скупчення найдрібніших крапель води або кристалів льоду в нижніх шарах атмосфери, яке робить повітря непрозорим» [7, Т. 10, с. 316]; природні властивості цього явища породжують словесну символіку неясності, невиразності, й, у свою чергу, стану суму, туги, печалі [3, с. 608]: *А там і днесь, в сумній далечині, / Свята земля туманами повита; / Владичуть там, як в ті забуті дні, / і страх, і плач, і дума сумовита* (Т. Галіп) [6, с. 342]; *Ой сонечко сходило, Туманами си вкрило; / Канони грали, кровію розливали, / Аби си дивило* (Ю. Федькович) [9, Т. I, с. 24]; туман, мряка мають властивість розсіюватися під сонячним промінням, тому слова **мряка** (**мрака**) позначають нетривалість, скороминучість: *Зглянься на наше високе становище в суспільності і на свою будучність, що розплинеться, як порання мряка* (С. Яричевський) [10, Т. II, с. 150]; *Все минуло, у безвісти пропало, і згадка, як тая мряка, розплилася* (С. Воробкевич) [1, с. 261].

Дощ – «атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води» [7, Т. 2, с. 402]. В українській народній культурі дощ сприймають як очисну силу, як дорогого гостя, якого закликали, просили, якому співали пісні. Проте разом із позитивною аксіологією слово дощ символізує сльози, сум, смуток, недарма у поезії С. Яричевського явище паралелізму відбиває таке символічне

значення – мати отримувала з війни листи про смерть дітей під час дощу: *Мамцю, дрібен дощ паде, / Мамцю, листовий іде!* (С. Яричевський) [6, с. 391].

Із образом дощу пов'язаний образ *грому* – «гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері» [7, Т. 2, с. 170]. У дохристиянських віруваннях грім вважали посланцем неба і вогню, який має цілющу силу; у християнстві заступником грому став святий Ілля, тому перед громом відчують побожний страх; за легендами, злі сили бояться грому і шукають собі прихисту під деревами. Відгомін цих вірувань знайшов відображення у поезії Ю. Федьковича, у якій ліричний герой вбачає злу силу в поневолювачах рідної землі: *Розсипся ми, пісне, як сонечко вліті, / Хай наші кроваві навіки обсушить...* / *Розсипся, розбийся, як грім по рокиті, / Хай шкваркіт німецький нас більше не глушить* (Ю. Федькович) [9, Т. I, с. 141]; слово *грим* символізує грізність людини: *А як, бувало, заговорить, то неначе раптовий грім ударить, а відтак знов тихо, як на цвинтарі* (Ю. Федькович) [9, Т. II, с. 110].

Як показує матеріал, символи-назви явищ природи у досліджуваних текстах мають традиційні для української культури значення. У цій групі ми розглядали і символічні назви, асоціативно пов'язані з архетипними, зокрема *туман*, *дощ* входять до концептуального простору архетипу *вода*, *вітер* уособлює архетип *повітря*. Функціонування символів-назв явищ природи у творах письменників Буковини кінця XIX – початку XX ст. засвідчує єдність давніх вірувань українського народу і національного символічного світосприйняття.

Список використаних джерел:

1. Воробкевич С. І. Твори. Ужгород : Карпати, 1986. 562 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
4. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні : [У 3 кн., 6 т.]. Факс. вид. Кн. II, т. 3 (Весняний цикл); т. 4 (Літній цикл). Київ : Обереги, 1994. 528 с.

5. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
6. Письменники Буковини другої половини XIX – першої половини XX століття : Хрестоматія. Частина I. Чернівці : Прут, 2001. 800 с.
7. Словник української мови : в 11 тт. Київ, 1970–1980.
8. Сто найвідоміших образів української міфології / [під заг. ред. д. філол. н. О. Таланчук]. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
9. Федькович Ю. Твори : у 2-х т. Київ : ДВХЛ, 1960.
10. Яричевський С. Твори : у 2-х т. / Упорядкування, вступна стаття, коментарі М. Ласло-Куцок. Бухарест : Критеріон, 1977.

Намачинська Г.Я.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ЗАПОЗИЧЕННЯ-УКРАЇНІЗМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

Мова постійно розвивається та змінюється завдяки контактам з іншими мовами та внаслідок певних соціальних причин. Невивченим залишається питання міжмовної взаємодії. Вплив однієї мови впливає на різні сфери іншої. Це може стосуватися і граматики, і синтаксису, і орфографії, і лексики. Велику роль у запозиченні відіграє англійська мова, бо вона взаємодіє з величезною кількістю мов. Взаємодія була безпосередньою та опосередкованою. Зауважимо, що українська мова теж зробила свій внесок у збагаченні словникового запасу англійської мови, хоча запозичень із слов'янських мов в англійській мові не так вже й багато. Це зумовлено зв'язками між народами, які встановилися досить пізно, лише у XVI ст., Спочатку вони мали досить обмежений характер. Аракін В. Д. стверджує, що з розвитком капіталізму в Англії та розширенням морської торгівлі, яке було у другій половині XVI ст., там виникає інтерес до Московської держави (в той час територія сучасної України входила до її складу). У XVI ст. з'явилися